

במסכת ברכות דף י"ח עמוד א'

בפרק "מי שמתו מוטל לפניו" דנים במעשים שצריך האבל לקיים בשעת אבלו, היינו, אדם שמקיים את אלו הוא מראה את כאבו בגלוי. היינו, הדרכת חכמים היא להראות כך [כהלכה] את אבלו.

והתניא: המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו — פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה! משמרו, אף על פי שאינו מתו, מתו אף על פי שאינו משמרו. מתו ומשמרו — אין, אבל מהלך בבית הקברות — לא. והתניא: לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא. ואם עושה כן — עובר משום "לועג לרש חרף עושהו". התם, תוך ארבע אמות הוא דאסור, חוץ לארבע אמות — חייב. דאמר מר מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע. הקא, חוץ לארבע אמות נמי פטור.

שטיינזלץ על הדף

ועל כך מקשים, והתניא [והרי שנינו בברייתא] במפורש: המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו — פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה! על כך משיבים שאין לראות דברים אלה כסותרים, כי אם כמשלימים זה את זה. וכן יש להבינם: משמרו, המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו, וכן באופן שהוא מתו אף על פי שאינו משמרו — שניהם פטורים. ועוד מקשים: הגענו איפוא למסקנה שמתו, אם מת לו מת, או שהיה משמרו את המת — אין [כן], הוא פטור מן המצוות, אבל המהלך בבית הקברות — לא יהא פטור. והתניא [והרי שנינו בברייתא] במפורש: לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא בו. ואם עושה כן — עובר משום "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה), שהמת אינו יכול לקיים מצוות, והוא בקיום המצוה בפניו נראה כלועג למת. על כך מתרצים: התם [שם, העובר בבית הקברות] תוך ארבע אמות לקבר המת הוא שאסור, אבל חוץ לארבע אמות מן המת — חייב בתפילה ובתפילין. שאמר מר [החכם]: מת תופס ארבע אמות לענין הפטור מקריאת שמע למהלך באותן ארבע אמות. ואילו הכא [כאן] שהיה זה מתו או שהיה משמר את המת חוץ לארבע אמות נמי [גם כן] פטור.

הרמב"ם בהלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג:

בתי הקברות אסורין בהנאה. פיצד. אין אוכלין בהן. ואין שותין בהן. ואין עושין בהן מלאכה. ולא קורין בהן ולא שונים בהן. כללו של דבר אין נאותין בהן. ולא נוהגין בהן קלות ראש. לא ילך אדם בתוך ארבע אמות של קבר ותפילין בידו וספר תורה בזרועו. ולא יתפלל שם. וברחוק ארבע אמות מתר:

טור, אורח חיים ע"א

מי שמת לו מת שמוטל עליו לקבורו או אפילו אינו מוטל עליו לקבורו אם הוא מתאבל עליו כמו אחותו נשואה פטור מק"ש ואפי' אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי והכי איתא בהדיא בירושלמי ואפילו אם יש לו מי שמשדל בשבילו בצרכי הקבורה פטור והני מילי בחול אבל בשבת וי"ט חייב כל היום עד הערב אבל בערב אינו חייב לפי שיכול להחשיך על התחום ולהתעסק בצרכי קבורה המשמר המת אפי' אינו מתו פטור היו ב' משמרים זה משמר זה קורא וזה משמר וזה קורא וכן החופר קבר למת פטור וכל אדם אסור לקרות בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת:

בית יוסף על הטור

מי שמת לו מת שמוטל עליו לקבורו וכו' בברכות ר"פ מי שמתו (ברכות יז): מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ואסיק רב אשי בגמרא (יח.) דכל שמוטל עליו לקבורו כמוטל לפניו דמי:

ומ"ש או אפילו אינו מוטל עליו לקבורו וכו' התוס' והרא"ש כתבו שם ובפרק אלו מגלחין כתב ר"י כשנפטרה אמו הודיעו לר"ת אחיה שהיה בעיר אחרת ואכל בשר ושטה יין קודם קבורה ואמר לנו טעם מאחר שיש לה בעל שהיה מתעסק בקבורתה אינו אסור בבשר ויין כיון שאינה מוטלת עליו כדרך הירושלמי ואיני יודע אם היה רבינו מיקל בכך אם היה בעיר עמה ע"כ. והרשב"א כתב בתשוב' כדברי ר"ת וז"ל הטעם בזה שכל שמוטל עליו לקבורו הוא צריך להתעסק בצרכיו ובנינים אחרים הצריכים לו ואלו שאין מוטל עליו לקבורו כגון שמתה לו אחותו והיא נשואה שמוטלת על בעלה לקברה הוא אינו נמנע מלהסב ומלאכול בשר ומלשתות יין וכן כל כיוצא בזה ע"כ ומפשט דבריו נראה דאפילו אם הוא עמה בעיר קאמר והרא"ש כתב על דברי ר"ת ונ"ל סברא חלושה וקלושה דא"כ אחי המת יאכלו בשר וישתו יין כיון שבניו יורשים ממונו חייבים בקבורתו אלא ודאי לא פלוג רבנן אלא כל המתאבלים אוננים וכולם קרואים מוטל עליו לקבורו ואפילו אינו בעיר דלא בעינן מוטל לפניו עכ"ל ולמד רבינו דין פטור ק"ש מאכילת בשר ושתיית יין דבתרויהוה תני מי שמתו מוטל לפניו והילכך

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

דינם שוה ופסק כדברי הרא"ש דאסר ליה בבשר ויין וה"ה דפטור מק"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו פטור מק"ש עד שיקברנו מפני שאין דעתו פנויה לקרות עד שיקברנו וכיון דהרמב"ם והרא"ש בחדא שיטה אזלי הכי נקטינן:

ומ"ש ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי כבר כתבתי בסימן שקודם זה דמדברי הרמב"ם נראה שהוא רשאי וכ"נ מדברי רש"י בר"פ מי שמתו אבל התוס' וה"ר יונה והרא"ש חלקו עליו וכתבו דאינו רשאי והביאו ראייה מהירושלמי וה"ר יונה והרא"ש הביאו עוד ראייה מגמרא דידן ובהגהות מרדכי כתב ר"י פי' דאסור לברך וכן איתא בירושלמי אם רצה להחמיר אין שומעין לו מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו פירוש מיבעיא ליה אמאי אין שומעין לו מפני כבוד המת או מפני שאין לו מי שישא משאו ונ"מ היכא דיש לו מי שישא משאו דא"ת מפני כבודו של מת אסור וא"ת מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו וכתב ראב"ה כיון דלא איפשטא על זה סומכים שמתפללים והולכים לב"ה במקום שיש קרובים שיתעסקו בו. ורבינו כתב כדברי התוספות וה"ר יונה והרא"ש שכתבו סתם שאינו רשאי ולענין הלכה נראה דכיון דבירושלמי מספקא להו היכא דיש מי שישא משאו אם רשאי להחמיר על עצמו וספיקא במידי דרבנן הוא דהא מדאורייתא ליכא איסורא במילתא הרוצה להחמיר על עצמו היכא שיש לו מי שישא משאו אין מוחים בידו וזה טעם דברי ראב"ה וכ"ש דלהרמב"ם ורש"י ז"ל רשאי להחמיר על עצמו וכדאי הם לסמוך עליהם שלא למחות ביד הרוצה להחמיר על עצמו היכא שיש לו מי שישא משאו מיהת:

ומ"ש אפי' אם יש לו מי שמשדל בשבילו וכו' וה"מ בחול אבל בשבת וי"ט חייב וכו' הוא מדתניא בפ' אלו מגלחין (מועד קטן כג.) מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר וכו' ואינו מברך ואינו מזמן וכו' ופטור מק"ש ומן התפלה ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר וכו' ומברך ומזמן וכו' וחייב בכל מצות האמורות בתורה וכתב שם הרא"ש רש"י פירש במסכת ברכות אינו מברך אין צריך לברך משמע שאם רצה לברך הרשות בידו ולא משמע כן בפרק מי שמתו דקאמר דחוץ לד"א נמי אסור אלמא דיש בדבר איסור וי"א דהא דמשמע דאסור לברך היינו כשצריך לעסוק בצרכי המת אבל אם כבר עסק או שיש לו עוסקים אחרים יכול לברך ובירו' לא משמע הכי דגרסי' התם אינו אוכל כל צרכו ואינו אוכל בשר וכו' ואחרים שברכו אינו עונה אחרים אמן ובעניית אמן אינו מתבטל מצרכי המת ואפ"ה אסור ועוד אמרי' בפרק מי שמתו (ברכות יט.) אין המת מוטל לפניו הם יושבין וקורין והוא יושב ודומם ואינו עוסק בצרכי המת מדקתני והוא יושב ודומם הא יכול לכיון בפסוק ראשון של שמע וקאמר דאינו קורא הילכך נראה שאסור להתפלל וכ"מ בירושלמי דגרסינן התם תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבוד המת או מפני שאין לו מי שישא משאו אי תימא מפני כבוד המת אסור אי תימא מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו והתניא פטור מנטילת לולב תפתר בחול המועד והתניא פטור מתקיעת שופר מה אית לך למימר בחול ולא ב"ט אמר רבי חנינא מכיון שהוא זקוק להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין כמי שנושא משאו דמי מיהו בהא פליג ירושלמי אגמרא דידן דמשמע התם דאפילו בשבת כיון דמחשיכין על התחום להביא לו ארון ותכריכין דחלה עליו אבילות והכא אמרינן דבשבת חייב בכל מצות האמורות בתורה וה"ה ב"ט וי"א דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך אז למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית ול"נ דל"ק דודאי בחול שיכול לעשות צרכי המת אע"פ שאינו עוסק יש עליו דין אנינות מפני כבודו של מת שיהא לבו פנוי לחשב על צרכי המת ויחשוב בהם תמיד אבל בשבת וי"ט שאין יכול לעשות לצורך המת אלא להחשיך בעלמא דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור אבל כל היום חייב והא דקתני פטור מתקיעת שופר היינו בשעה שהוא מחשיך ולישנא משמע הכי מכיון שהוא זקוק להחשיך משמע בשעה שהוא עוסק להחשיך ובי"ט שני דנקבר על ידי ישראל כחול שויהו רבנן ונוהג דין אנינות ובי"ט ראשון אם רוצים לקבורו בו ביום ע"י כותים כיון שהוא צריך להמציא להם צרכי ארון ותכריכין יראה דלא גרע ממחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין ופטור עכ"ל רבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ומ"ש דבשבת וי"ט חייב עד הערב שיכול להחשיך על התחום ולהתעסק בצרכי קבורה היינו לומר שאם לע"ע הוא מחשיך על התחום הוא פטור אבל אם אינו מחשיך על התחום לע"ע נמי חייב ואע"פ שמפשט דברי רבינו אינו נראה לפרש כן אלא דאע"פ שאינו מחשיך על התחום כיון שהוא יכול להחשיך פטור וכסברת י"א שהזכיר הרא"ש ובפרק מי שמתו כתבה ג"כ ולא נחלק עליה וגם ה"ר יונה כתבה שם מ"מ נראה יותר שסתם דבריו כמסקנת הרא"ש בפרק ואלו מגלחין שהוא עיקר מקום דין זה ונראה שמזה הטעם לא הזכיר בפרק מי שמתו ברמזים דין זה שכיון שבמקום שהוא עיקר מקום הדין כתב סברתו לא חיישינן למה שכתב בפרק מי שמתו שאינו עיקר מקומו ועוד שהרי רבינו בטור י"ד סימן שמ"א כתב ובשבת וי"ט אוכל בשר ושותה יין ומברך וחייב בכל המצות ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמחשיך ע"כ ואם היינו מפרשים דבריו כאן כפשטן יקשה דידיה אדידיה הילכך צריך לפרש כמו שכתבתי וקיצר כאן וסמך על מ"ש בהדיא בטור י"ד שהוא עוקר מקומו ומטעם זה קיצר ג"כ עוד במ"ש דבי"ט חייב ולא חלק בין י"ט ראשון לשני ובי"ט ראשון עצמו בין אם רוצה לקבורו בו ביום ע"י כותים לאינו רוצה לקבורו בו ביום וסמך על מ"ש חילוקים אלו בטור י"ד ואפשר לומר עוד דכיון דלא שייך למימר דבי"ט ושבת לע"ע פטור או חייב אלא

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

בשאר מצות אבל לא לק"ש דלע"ע לאו זמן ק"ש הוא דשל שחר כבר עבר זמן חיובה ושל ערב אכתי לא מטא זמנה לא הוה ליה לרבינו לכתוב כאן אלא וה"מ בחול אבל בשבת וי"ט חייב אלא דמשום דלא נלמוד מכאן לכל המצות שחייב בהם כל יום שבת וי"ט אפי' בשעה שמחשיך על התחום לכך כתב חייב כל היום עד הערב וכו' וכיון שלא כתב כאן אלא מה שצריך לדיני ק"ש לא חשש לברר דבריו וסמך על מ"ש בטור י"ד שהוא עיקר מקומו:

המשמר המת אפילו אינו מתו פטור ברייתא בר"פ מי שמתו (ברכות יח.) וכתב הר"ן בפ' הישן שאע"פ שהוא יכול לקיים מצות בעודו משמר פטור מפני שכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אע"פ שאפשר והיינו טעמא דחופר כוך למת פטור אע"פ שדרכן של חופרין דבתר דמחו בה טובא מפשי פורתא אע"ג דבעידנא דמפשי אפשר לקיים המצות פטור מטעמא דאמרן ומיהו מודינא ודאי שכל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם דבכה"ג ודאי יצא ידי שתיהן מהיות טוב אל יקרא רע ע"כ ומיהו לדעת התוספות והרא"ש שם היכא שאפשר לו לקיים שתי המצות צריך לקיים את שתיהן:

היו ב' משמרין זה משמר וזה קורא ברייתא פרק מי שמתו (שם) היו ב' זה משמר וזה קורא וזה משמר וזה קורא ותני תו בברייתא בן עזאי אומר היו באים בספינה מניחו בזוית זו ומתפללין שניהם בזוית אחרת ואמרין בגמרא מאי בינייהו אמר רבינא חוששין לעכברים איכא בינייהו ופירש"י ת"ק חייש לעכברים אפילו בספינה ומשמע ודאי דהלכה כת"ק ומשום כן לא חילקו הפוסקים בין ספינה לשאר מקומות:

וכן החופר קבר למת פטור ברייתא בפ' היה קורא (ברכות יד:) ומפורש שם שאם היו ב' זה חופר וזה קורא ולא הוצרך רבינו לכתוב כן לפי שמדין היו שנים משמרים שכתב בסמוך נלמד כן ונראה דהיינו בחופר כוך שהוא חופר בכותל הסלע שהחופר מוציא הוא בעצמו העפר אבל בקברות דידן שהם בעומק כעין בור שצריך שנים אחד לחפור ולשום העפר בתוך הקופה ואחד מלמעלה להוציא הקופה עם העפר וגם יכולים ב' או ג' לחפור בבת אחת כל הצריכים לעשות ביחד פטורים וכך הם דברי הרמב"ן בתורת אדם וכתבם רבינו בטור י"ד סימן שס"ה ואם יש אחד או ב' נוספים אותו הא' או שנים קורין ואח"כ באים להתעסק בקבר ונשמטין מהמתעסקין כמספרם וקורין וחוזרין אלו להתעסק ונשמטין אחרים עד שנמצא שקראו כולם ולא נתבטל שום דבר מעסק הקבר כלל:

וכל אדם אסור לקרות בבה"ק או בתוך ד' אמות של מת בפרק משוח מלחמה (סוטה מג:) כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מת תופס ד' אמות לקריאת שמע ובריש פרק מי שמתו (ברכות יח.) קאמר דה"ה לבה"ק ומשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות ק"ש שאם קרא בצד המת או בבה"ק יחזור ויקרא וחלק עליו הראב"ד ואנו אין לנו אלא דברי הרמב"ם ז"ל:

טור אורח חיים כ"ג

ההולך בבית הקברות צריך להגביה הציצית שלא יהא נגרר על בה"ק כדאיתא בברכות ר' חייא ור' יונתן הוו אזלי ביני קברי הוה שדיא תכלתא דרבי יונתן עלויה קברי א"ל דלייה דלא לימרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו פירוש שנראה כמחרף שאינן יכולין לקיים המצות שמע מינה שמותר לילך לבה"ק בלבוש שיש בו ציצית רק שיזהר להגביהו וכתב הרב רבינו יונה דוקא בימיהם שהיה בכל בגדיהם ד' כנפות שאי אפשר שישיר כל בגדיו כשילך לבית הקברות אבל אנו שאינן אנו מכוונים בהם למלבוש אלא למצוה אסור משום לועג לרש:

בית יוסף על הטור

ההולך בבית הקברות צריך להגביה הציצית וכו' כדאיתא בברכות פ' מי שמתו (ברכות יח.) ר' חייא ורבי יונתן הוו אזלי ביני קברי וכו' וכתבו תלמידי ה"ר יונה דמדחזינן שלא חששו אלא שלא ישליכה על הקברים שמעינן שמותר ללבשו אלא שיש לו ליזהר להגביה הציציות ולא דמי להא דת"ר לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו דשאני ציצית שהוא תלוי במלבוש ואינו יכול להסיר המלבוש ששובש בשעה שהולך בבית הקברות מיהו אפשר לומר דדוקא בציצית שמטיל במלבוש ששובש לצורך עצמו כמו שהיה מנהגם באותו זמן כגון זה אמרין דמותר וסגי ליה בדלי"י אבל בטליתות שאינם מכוונים בהם למלבוש אלא לקיים מצות ציצית בלבד יש לו ליזהר שלא יהלך בהם בבה"ק משום לועג לרש מפי מורי עכ"ל וכ"כ שם הרא"ש בשמו: ודע דבגמרא אמרין דהא דתניא לא יהלך אדם בבה"ק ותפילין בראשו וכו' דוקא תוך ד' אמות הוא דאסור אבל חוץ לד' אמות שרי ומשמע בגמרא דבית הקברות לאו דוקא דאפי' חוץ לבה"ק תוך ד' אמות של מת אסור וכ"כ רבינו בסימן מ"ה ובזמן הזה שמסירין הציצית מטלית המת בבית נראה דאיכא למיחש בכתפים אם לובשים טלית שיש בה ציצית משום לועג לרש שהרי כתב הרא"ש בהל"ש ציצית שיי"מ ההיא שעתא כשמוליכין אותו לקבר רמינן ליה משום דאיכא לועג לרש שהמכתפים אותו יש להם ציציות והוא אין לו: ואיכא לעיוני בטלית קטן שאדם לובש מתחת

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

למדיו אם מותר ליכנס בו לבה"ק דאפשר דע"כ לא קאמר ה"ר יונה אלא בלבושו על בגדיו דמיתחזי אבל כשלובושו תחת בגדיו כיון דלא מיתחזי ליכא משום לועג לרש אלא דא"כ בטליתות העשויים למצוה נמי ה"מ ה"ר יונה לאיפלוגי בין לובשן תחת בגדיו ללובשן על בגדיו ומיהו איכא למימר דלא חש לכתוב כך בהדיא משום דממילא משמע דכיון דטעמא דאיסורא משום לועג לרש כל היכא דלא מתחזי ליכא משום לועג לרש ויש קצת ראייה לזה מדקתני לא יהלך אדם בבה"ק ותפילין בראשו ולא קתני בתפילין או ותפילין בזרועו אלמא דתפילין בזרועו כיון דמכוסה לית בהו משום לועג לרש ולפ"ז אם לובש הטלית על בגדיו נראה שמכניס הציצית תחת כסותו ונכנס בבה"ק דכיון דלא מיתחזי תו ליכא משום לועג לרש. אחר שכתבתי זה מצאתי בתשובת הרשב"א וז"ל עוד אמרת בההיא דאמרינן בפרק מי שמתו לא יהלך אדם בבה"ק ותפילין בראשו דנראה לך דוקא מגולין אבל מכוסין לית לן בה וראייתך מההיא דרבי חייא ור' יונתן הוה אזלי בבה"ק והוה תכלתא דר' יונתן שדיין עלוי קברי א"ל ר' חייא דלייה שלא יאמרו וכו' ופירש"י דלייה הגביהו דאלמא כל שאינו מגרר טליתו על הקברים מותר. תשובה אפשר מה שאמרת אלא שתצטרך לומר דלייה וכסייה קאמר שאילו נראית התכלת הרי היא כתפילין שבראשו עכ"ל. ואע"פ שהגהות מיי' כתבו בסוף הלכות ציצית אבל אדם שרגיל בטלית קטן יסירנו מעליו קודם שילך לבה"ק ולא מהני מה שמגביה אותו כמו בתפילין דאסרי תפילין בראשו אפילו מכסן כדאי הוא החילוק שכתבתי לסמוך עליו: וראיתי קצת לומדים שכשהיו נכנסין לבה"ק היו קושרים שני ציציות שבשתי כנפים זה עם זה והיו אומרים דבהכי מיבטל מיניה מצות ציצית ולי נראה שלא עשו כלום דקשר זה אינו מעלה ואינו מוריד שאם דעתם דבהכי מיבטל מיניה שם ד' כנפות ופטורה מן הציצית ליתא דהא איתא בס"פ הקומץ רבה (מנחות לז:). האי מאן דצייריה לגלימיה לא עבד ולא כלום מ"ט דכמאן דשרי דמי ופירש"י בלשון שתפס עיקר קרנות טליתו כפל וקשר ודומה כאילו קיצען ואין לה כנפות כדי להפקיע מתורת ציצית לא עשה כלום לפטרה מציצית וכיון דבקושר הקרנות עצמם לא מיפטר מציצית כ"ש כשאינו קושר אלא הציציות ואם דעתם לומר דכיון דקשורים הם הציציות הו"ל כאלו הם א' ואין בטלית זו ד' ציציות קשה דכי היכי דקשירה זו לא מבטל שם ד' כנפות ה"נ לא מבטל שם ד' ציציות והא פשיטא דליכא לדמויי לתלאן ולא פסק ראשי חוטיין שלהם דפסלי' בריש סוכה (יא.). דשאני התם שלא נפסקו מעולם ועוד דהתם אפי' אם פסקו אח"כ מיפסלי' משום תעשה ולא מן העשוי וכמו שנתבאר בס"ס י"א וא"כ אינו ענין לדין זה. ועוד קשה דלפי דבריהם נמצא שלובשים בגד שיש בו ד' כנפות בלא ציצית ומורי הרב ר' יעקב אבן חביב ז"ל כתב דאפשר שהטעם שנהגו בזמנא"ז ליכנס בבה"ק וציצית בבגדיהם לפי שסמכו על מה שפ"י ה"ר אהרן הלוי בההוא דא"ל דלייה וכו' וז"ל והשתא ודאי לא אסרינן משום לועג לרש דהא לא מדכרי להאי טעמא כלל ולא אסרינן ליה משום דלבוש טלית בבה"ק וכדאמר' לעיל לא יהלך אדם בבה"ק ותפילין בראשו כו' דהתם מצוה מיוחדת בפני עצמה אבל כאן שהיא מצוה שבטליתו אין אומרים שלא ללבוש טליתו מש"ה לא אשכח ליה לאיסורא שום טעמא אלא דא"ל למדלייה דלא לירמי תכלתא על קברי ע"כ. וכתב שאפשר שדעת הרא"ה לחלוק על ה"ר יונה ולומר דאפילו בזמן הזה שאין אנו מכוונים בהם למלבוש אלא למצוה מכל מקום כיון שהמצוה תלויה במלבוש כדכתיב על כנפי בגדיהם לית ביה משום לועג לרש עכ"ל והדבר ברור שאין הדברים אלו מוכרחין דהא שפיר אפשר לומר דלא פליג הרא"ה אה"ר יונה ואם כן מהי תיתי לן לומר דפליג עליה ויותר נכון לומר כמו שכתבתי לעיל דכל שהוא מתחת למדיו מודה ביה ה"ר יונה ז"ל:

דרישה על הטור

אבל אנו שאין אנו מכוונים כו' משום ליעג לרש. ז"ל ב"י ובזמן הזה שמסירין הציצית מטלית המת בבית נראה דאיכא למיחש בכתפים אם לובשים טלית ביש בה ציצית משום לועג לרש שכרי כו' עכ"ל. ונ"ל דר"ל דוקא כשלובושין טלית גדול למעלה על כל בגדיהם וגם אינן מכוונין בהן אלא למצוה אבל אם הוא תחת בגדיו ואפי' לובשו משום מצוה ואינו גריר על הקבר א"נ אפילו למעלה מבגדים והוא מלבוש שלובש לצורך עצמו לית לן בה וכמ"ש בפרישה מוכח מדברי ב"י עצמו לפי זה ע"ש. וכן כתב האגור כל המגרר ציציותיו עליו הכתוב אומר וטאטתיה במטאטא השמד:

פרישה על הטור

ההולך בבה"ק צריך להגביה כו' עד ועכשיו מחרפין אותנו פי' דוקא אם נגררין ע"ג הקברים הוא דאסור משום דהוא מחרף המת כאדם המראה בושתו וקלוחו של חברו בפניו. אבל אם אינן נגררין ע"ג הקברים אפילו לבוש מלבוש של ציצית לית לן בה אם לא שמייוחד לקיים בו מצות ציצית כגון טלית קטן שאז אף שאינן נגררין ע"ג הקברים אית ביה משום לועג לרש וכמו שמסיים רבינו סימן זה. וכ"כ תלמידי רבינו יונה בהדיא והביאם ב"י וז"ל מורי עיין ב"ד ס' שס"ז ומשמע שם דוקא טלית גדול שלובשים אותו למעלה (מדנקט שם אבל טליתות שלנו שאין אנו מכוונין כו' דמשמע כעין שאנו לובשין טליתות גדולות למעלה וק"ל) מן הבגדים והוא מגולה אבל

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

טלית קטן שלובשים תחת הבגדים אין בו משום לועג לרש עכ"ל. וכן הסכים ב"י דכל שתחת למדיו מודה ביה רבינו יונה דלית ביה משום לועג לרש וע"ל סימן מ"ה:

ב"ח [בית חדש] על הטור

ההולך בבית הקברות וכו' ויש לדקדק בלשון ה"ר יונה שכתב אבל אנו שאין אנו מכווין בהן למלבוש וכו' דהי"ל לומר כלישנא דרישא אבל אנו שאין לנו בכל בגדינו ד' כנפות אסור כו' ונראה ליישב דס"ל לה"ר יונה דלדידן נמי אין איסור אלא בטלית של מצוה שלובשו על כל בגדיו התם הוא דאית ביה משום לועג לרש אבל בטלית קטן שלובש מתחת למדיו כדי שלא לילך ארבע אמות בלא ציצית שרי והשתא ניחא דה"ק ה"ר יונה דוקא בימיהם סגי בהגבהה דאם יסיר מלבוש העליון שיש בו ציצית צריך הוא להסיר כל המלבושין שבכולם יש ציצית וזה א"א שיסיר כל בגדיו ולכן יש היתר בהגבהה ולית ביה משום לועג לרש אבל לדידן איכא משום לועג לרש בהגבהה העליון דכיון דאין אנו מכוונים בטלית של מצוה העליון לצורך מלבוש אלא לשם מצוה אית ביה משום לועג לרש אם לא יסירנו מעליו והשתא לפ"ז בטלית קטן שמתחת למדיו אין איסור כלל אם לא יסירנו דמאחר שהוא מכוסה במלבוש שאין בו ציצית לית ביה משום לועג לרש כל עיקר והכי משמע ב"ד סימן שס"ז וכן המנהג:

טור, יורה דעה רפ"ב

חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת ומצוה לייחד לו מקום ולכבד אותו המקום ולהדרו ביותר ולא ירוק כנגד ס"ת ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגליו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשוי ולא יחזיר אחוריו לס"ת אא"כ גבוה ממנו י' טפחים אלא ישחה לפניו בכובד ראש ובאימה ובריאה ובפחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר (דברים לא) והיה שם בך לעד ויכבדנו לפי כחו הרואה אותו כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו והיו הכל עומדים עד שיעבור זה שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם דברים שבלוחות הברית הן הן שבס"ת לכך צריך לכבדו היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו לא יניחנו בשק ויניחנו ע"ג חמור וירכב עליו אלא מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על החמור ואם היה מפחד מפני חגגבים מותר אפי' לרכוב עליו וי"א דאפי' בלא פחד חגגבים מותר להפשילו לאחוריו ע"ג החמור ולזה נוטה א"א הרא"ש ז"ל ומ"מ הביא במסקנת דבריו דברי רב אלפס שאוסר אא"כ לפניו ובחיקו לכן טוב להחמיר אמרו חכמים כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות ולא יאחוז אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ או לבית הקברות אע"פ שכרוך במטפחת ונתון בתיק שלו ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות מחמת או מבית הקברות או מבית הכסא ולא יאחוז ס"ת ערום פי' בלא מטפחת אסור לישב על המטה שס"ת עליה בית שבו ס"ת לא ישמש בו מטתו עד שיוציאו ויניחו עליו ס"ת ויניחו ע"ג חמור וירכב עליו אלא הרמב"ם דשרי אם מניהו בכלי בתוך כלי והוא שאין כליו המיוחדים לו אבל אם הם כליו אפי' י' כחד מנא דמי ואם פירש טליתו על הארגז שמונה בו חשוב ככלי בתוך כלי וא"א הרא"ש ז"ל כתב דלא שרי בס"ת ככלי בתוך כלי אלא בתפילין ושאר ספרי הקדש אבל בס"ת לא שרי אלא במחיצה ומיהו בכל ספרי הקדש אפי' בחומשים שרי בכלי בתוך כלי: כל הטמאים אפי' נדות מותרים לאחוז בס"ת ולקרות בו והוא שלא יהו ידיהן מטופות או מלוכלכות אלא ירחצו ידיהן ואח"כ יקראו בו ס"ת שבלה או נפסל נותנין אותו בכלי חרש וקוברין אותו אצל ת"ח וזו היא גניזתו כל תשמישי הספר שיש בהן קדושה אסור לנהוג בהן בזיון לפיכך מטפחת ספרים שבלו עושים מהן תכריכין למת מצוה תיק שהוכן לספר תורה והונח בו וכן המטפחת והארון והמגדל שמניחים בו ס"ת אע"פ שאין מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק וכן הכסא שהוכן להניח עליו ס"ת והונחה עליו ס"ת כולן תשמישי קדושה הן ואסורים ולאחר שיבלו או ישברו נגזזין תיבה שנשברה מותר לעשות ממנה אחרת קטנה אבל אסור לעשות ממנה כסא לס"ת וכסא שנשבר מותר לעשות ממנה כסא קטן ואסור לעשות ממנה שרפרף לכסא אבל הבימות שעומד עליהן האוחז הספר אין בהן קדושה וכל מה שעושה לס"ת אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמישי אם רצה מועיל בו התנאי כתב הרמב"ם תפוחי זהב שעושין לס"ת לנוי תשמישי קדושה הן ואסור להוציאן לחולין אם לא לקנות בדמיהן ס"ת או חומש ע"כ ומיהו בפרק בני העיר (מגילה כו.) קאמר על כל הנך דקתני בהן שאסור לשנותם לקדושה קלה אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרוהו שבעה טובי העיר כמעמד אנשי העיר אבל מכרוהו שבעה טובי העיר במעמר אנשי העיר שרי אפילו למשתי ביה שיכרא וכתב א"א הרא"ש ז"ל הלכך יחיד שמכר ס"ת שלו מותר להשתמש בדמיו דדמי למכרוהו ז' טובי העיר ולפ"ז התפוחים יכולין בעליהם למוכרן והלוקח יכול לעשות בו כל מה שירצה מותר להניח ס"ת ע"ג ס"ת ואצ"ל ע"ג חומש ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים אבל אין מניחין נביאים וכתובים ע"ג חומשים ולא חומשים ע"ג ספר תורה:

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

שולחן ערוך אורח חיים סימן כ"ג

מותר לכנס בבית הקברות והוא לבוש ציצית והוא שלא יהא נגרר על הקברות אבל אם הוא נגרר על הקברות אסור משום לועג לרש במה דברים אמורים בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמם אבל אנו שאין אנו מכוונים בהם אלא לשם מצוה אסור אפילו אינם נגררים וה"מ כשהציציות מגולי' אבל אם הם מכסים מותר:

יש נוהגים לקשור ב' ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבי' הקברו' ולא הועילו כלום בתקנתן:

הנכנס תוך ד' אמות של מת או של קבר דינו כנכנס לבית הקברות:

במקום שנוהגים להסיר ציצית מטלית המת בבית אם הכתפים לובשים ציצית איכא למיחש בהו משום לועג לרש:

שולחן ערוך אורח חיים סימן מ"ה

אסור ליכנס בבית הקברו' או בתוך ארבע אמות של מת ותפילין בראשו משום לועג לרש ואם הם מכוסים מותר:

בבית המרחץ בבית החיצון שכל העומדים בו הם לבושים יכולים להניח שם תפילין לכתחלה ובבית האמצעי שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים ומקצתן ערומים אינו יכול להניחם לכתחלה ואם היו בראשו א"צ לחלצן ובבית הפנימי שכל העומדים שם ערומים אפילו היו בראשו צריך לחלצן:

ערוך השולחן אורח חיים סימן כ"ג

מותר ליכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקברות. אבל אם הוא נגרר על הקברות – אסור משום "לועג לרש". כן מוכח בברכות (יח א). ואף על גב דבתפילין אסור ליכנס כשהם מגולים, כמו שיתבאר בסימן מ"ה, ובתפילין לא שייך גרירה – תפילין שאני דעיקרן רק למצוה, ואיכא משום "לועג לרש". אבל הטלית הוא בגד בעלמא, והתורה הצריכה להטיל בו ציצית. ולכן ליכא משום "לועג לרש" אלא אם כן נגררין על הקברות. אבל בלאו הכי – מותר.

ולכן כתבו הראשונים דזהו דווקא בזמן הש"ס, שהיו מטילים ציצית במלבושים שלובשים לצורך עצמן. אבל טליתים שלנו שאינן אלא לצורך מצוה – חזר דינם להיות כתפילין. ואפילו אינם נגררים – אסור. ודווקא כשהם מגולים אסור בתפילין, וכן בטלית כשהוא מכוסה – מותר. ולכן אינו צריך להסיר הטלית קטן כשהולך לבית הקברות, שהרי הוא תחת בגדיו. וכן הטלית כשנושא עליו בגד עליון – אין חשש בדבר. וכמו שהדין בבית הקברות, כמו כן הנכנס תוך ארבע אמות של מת או של קבר – דינו כמו בבית הקברות. וכבר נתבאר דין זה ביורה דעה סימן שס"ז. (וצריך עיון בקבר או מת קטן, ויש אומרים דלא שנא. ולי צריך עיון.)

ויש נוהגים לקשור שני ציציות שבכנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות. ולא הועילו כלום בתקנתן, דעל ידי זה לא נתבטלו הציציות. דלאו קשר של קיימא הוא, שהרי יתירם מיד. ועוד: דאם כן לפי סברתם הרי הולכים בלא ציצית. ועוד: דלסברתם יש בזה חשש "תעשה ולא מן העשוי" (עין מגן אברהם סעיף קטן א).

וכתב רבינו הבית יוסף בסעיף ד דבמקום שנוהגים להסיר ציצית מטלית המת בבית אם הכתפיים לובשים ציצית – איכא למיחש בהו משום "לועג לרש". עד כאן לשונו. ומשמע דבמקום שאין נוהגים להסיר – ליכא משום "לועג לרש", דמשום הפרש שזה חי וזה מת – ליכא "לועג לרש". ולא דמי לבית הקברות, שיש משום "לועג לרש" אפילו במקומות שאין מסירין הציצית מטליתות של מתים, כמבואר מדבריו ביורה דעה סימן שנ"א דכיון שזה מקרוב מת – אין בזה לעג כל כך כמו בבית הקברות. ומכל מקום הסכמת הגדולים דגם כשאין מסירין הציצית – לא ילכו הכתפיים בציצית מגולים. ועוד דינים יש בזה, ונתבאר ביורה דעה שם.

ערוך השולחן יורה דעה סימן שס"ז

קוברין מתי הגויים, כלומר: שמתעסקין ומשתדלין בקבורתם, ומנחמין אבליהן, מפני דרכי שלום. וכתב הכלבו: הרואה את המת – חייב לעמוד מפניו ולנהוג בו כבוד, ואפילו מת שלהם, מפני דרכי שלום (בית יוסף). ותניא בתוספתא דגיטין (סוף פרק שלישי): מספידין וקוברין מתי כותים, מפני דרכי שלום. ומנחמין וכו' עין שם.

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

אמרינן בברכות (ברכות יח א): לא יהלך אדם בבית הקברות, ותפילין בראשו, וספר תורה בזרועו וקורא. ואם עושה כן עובר משום "לועג לרש". והוא הדין לקרות בעל פה – נמי אסור (תוספות). אלא אורחא דמילתא קתני, דדברים שבכתב אין לאומרן בעל פה (תר"י). ואף על גב דלכמה פוסקים אין זה רק בלהוציא רבים ידי חובתם, ולא ביחיד הקורא לעצמו, מכל מקום אורחא דמילתא לקרות בספר. (ומיושב קושית המעדני יום טוב שם.) וחז"ל לארבע אמות – מותר בבית הקברות, ולא בהחדר שהמת שם, כמו שכתבתי בסימן שד"מ.

והנה מפשטא דלישנא משמע דדווקא לקרות בהספר תורה אסור, אבל לטלטלה בלא קריאה – מותר. ואין זה דומה לתפילין וציצית, שהם מצות שהאדם חייב בהם, ואיכא "לועג לרש". אבל לישא ספר תורה בידי – אין זה מן המצות, ולמה יתראה כ"לועג לרש"? אבל אין כן דעת הרמב"ם והטור והשולחן ערוך, והם חלקו זה לשני דינים. דהרמב"ם בפרק עשירי מספר תורה (רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה י), והטור והשולחן ערוך לעיל סימן רפ"ב (שולחן ערוך יורה דעה רפב) כתבו דאסור לילך בספר תורה בזרועו בבית הקברות. ובפרק ארבעה עשר מאבל (רמב"ם הלכות אבל יד) ובסימן זה (שולחן ערוך יורה דעה שסז) כתבו דלא ילך אדם בתוך ארבע אמות של קבר או בבית הקברות, ותפילין בראשו. ואם הם מכוסים – מותר. ולא יהלך בבית הקברות, או בתוך ארבע אמות של מת או של קבר, וספר תורה בזרועו, ויקרא בו או יתפלל. והוא הדין על פה אסור לקרות, אלא אם כן לכבוד המת, כמו שכתבתי בסימן שד"מ (שולחן ערוך יורה דעה שדמ). עד כאן לשונם. ולשון הרמב"ם מדוייק יותר, שכאן לא הזכיר "קריאה" כלל, עיין שם. ונראה שדקדקו דכמו דתפילין אין שייכות לקריאה – כמו כן ספר תורה, כיון דתניניהו כחדא. וסבירא להו דגם באחיזה בלא קריאה איכא "לועג לרש", שזהו כאומר "אני אוחז הספר תורה ולא אתה". ולא דמי לציצית שיתבאר, דכשאינו נגרר על הארץ – מותר. דשאני ספר תורה שבה כתובים כל המצות.

וכתב הטור בשם ר"י: "דווקא תפילין ושאר מצות וכיוצא בהן. אבל ציצית שהוא חובת הבגד – מותר, שאינו יכול לפשוט את בגדיו כשנכנס לבית הקברות. עד כאן לשונו. ועל פי זה כתב רבינו הבית יוסף בסעיף ד (שולחן ערוך יורה דעה שסז): מותר ליכנס לבית הקברות, או לתוך ארבע אמות של מת או של קבר, והוא לבוש ציצית. והוא שלא יהא נגרר על הקבר. אבל אם נגרר – אסור משום "לועג לרש". במה דברים אמורים? בזמניהם שהיו מטילין ציצית במלבוש שלובשין לצורך עצמן. אבל האידנא, שאין אנו לובשין אותו אלא לשם מצוה – אסור אפילו אינם נגררים. והני מילי כשהציציות מגולין. אבל אם הם מכוסים – מותר. ויש נוהגין לקשור שני ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות, ולא הועילו כלום בתקנתן. עד כאן לשונו. ועיין באורח חיים סימן כ"ג. והעולם נוהגים היתר בטלית קטן, כיון שהציציות מכוסים (ש"ך וב"ח בשם רש"ל).

כבר נתבאר שבריוחוק ארבע אמות מן הקבר או מבית הקברות – מותר, ואפילו רואה את הקברים. ואם יש שם מחיצה – מותר אחר המחיצה סמוך אפילו תוך ארבע אמות לקבר או לבית הקברות. ואין ליקח ספר תורה לבית הקברות בעת צרה, וחלילה לעשות כן. וגם באמירת קדיש יש להרחיק ארבע אמות מהקברים. ותחינות נוהגין לומר על הקברים, אף שיש בהם פסוקים, מפני שאומרים זה לכבוד המתים. וגם נהגו לומר תהלים אצל מת בעת שכיבתו על הארץ, מפני שעושים זה לכבודו ולתיקון נשמתו. וקשה לבטל המנהג. ומותר לומר צדוק הדין סמוך לקבר (פרישה).

קיצור שולחן ערוך הרב גאנצפריד סימן קצט - דין הקבורה ובית הקברות

סעיף יג

אם חפרו קבר, לא יניחוהו פתוח בלילה, כי יש סכנה בדבר. ואם אין פנאי לקבר את המת, עד למחר, ימלאו את הקבר בעפר

סעיף יד

אסור לדרוך על גבי קברים, משום דיש אומרים, דאסור בהנאה. ומקל מקום אם צריך לאיזה קבר ואין לו דרך אלא אם כן ידרוך על גבי קברים, מתר

סעיף טו

לא ילך בבית-הקברות או בתוך ארבע אמות של מת וכן בכל החדר שהמת הוא שם כשתפילין בראשו או ציצית בבגדו, משום לועג לרש. ואם הם מכוסים, מתר. וכן לא יתפלל שם ולא יאמר שם מזמורים, אלא מה שהוא לכבוד המת

סעיף טז

דין ציצית ותפילים וספרי תורה בבית העלמין

בית-הקברות, אין נוהגין בו קלות-ראש, מפני כבודן־שֶׁל המתים, כגון לאכל ולשתות־שם או להפנות־שם. ואין מרעין־שם בהמות, ולא ילקט ממנו עשבים. אבל אילנות הנטועין בבית-הקברות ואינן על הקברים, מתר ללקט פרותיה

סעיף יז

יש מקומות שנוהגין שאין מציבין מצבה עד לאחר שנים עשר חדש, משום דהמצבה נראית להשיבותא, ובתוך שנים עשר חדש יש לו צער. ועוד, טעם המצבה, שלא ישכח מן הלב, והמת אינו נשכח, עד לאחר שנים עשר חדש - א"ר סוף סימן רכד. ויש מקומות שאין מדקדקין בזה

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן כ"ג

מתר לכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהיו ציציותיו נגררים על הקברים, כדי שלא יהיה פלוגתא לרש, כלומר שהמתים הם רשים ופטורים מן המצות ואין יכולים לקיים אותן ואנו מקיימין אותן:

במה דברים אמורים שמתר לכנס בציצית לבית הקברות? בציצית שמטיל במלבוש שלו בשביל לצרף עצמו, ולא כדי לקיים מצות ציצית, כגון שיש לו עוד טלית אחרת מציצת, כמו שהיה המנהג בימי חכמי הגמרא שהיה בכל בגדיהם ארבע כנפות, שאי אפשר שיסיר כל בגדיו כשיילך לבית הקברות. אבל בטליתות שאין מכונים בהם למלבוש אלא כדי לקיים מצות ציצית בלבד, כגון אנו שאין אנו מכונים בבגדים שיש להם ארבע כנפות אלא לשם מצוה בלבד — אסור לכנס בהם לבית הקברות אפילו אין הציציות נגררים על גבי הקברים, משום לועג לרש. במה דברים אמורים? כשהציציות מגלים ונראים — אז יש בהן משום לועג לרש. אבל אם הם מכסים ואין נראים כלל — אין כאן לועג לרש:

יש נוהגין לקשר שתי ציציות שבשני כנפות זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות, כדי שתתבטל מצות ציצית שעליהם. אבל לא הועילו כלום בתקנתם, דאף-על-פי שקושרים זה עם זה — לא נתבטל מצות ציצית על ידי זה, שהרי סופם לחזור ולהתיר אותם:

הנכנס תוך ארבע אמות של מת או תוך ארבע אמות של קבר או תוך ארבע אמות של בית הקברות — דינו כנכנס לתוך בית הקברות:

במקום שנוהגין להסיר הציציות מטלית של מת בבית שהוא מת שם קדם שמוציאין אותו — אסורים הכתפים שבושאים אותו להתלבש בציצית משום לועג לרש, אלא אם כן ציציותיהם מכסים: